STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2026, nr. 3(193)

CZU: 341.49:343.26/.29:342.7 **https://doi.org/10.59295/sum3(193)2026_21**

DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ ÎNTRE EXIGENȚELE JUSTIȚIEI PENALE ȘI PRINCIPIUL UMANISMULUI

Elena PÎRĂU,
Universitatea de Stat din Moldova

Lucrarea analizează cadrul juridic internațional și european privind detențiunea pe viață, subliniind dimensiunea umanistă a pedepsei și importanța existenței unei perspective reale de eliberare. Sunt examinate mecanismele de revizuire a pedepsei, condițiile de detenție și aplicarea principiului proporționalității în lumina standardelor internaționale privind tratamentele umane. Studiul oferă o imagine integrată asupra modului în care jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului interpretează articolul 3 al Convenției, consacrând interdicția tratamentelor inumane sau degradante. În acest context, este reliefată necesitatea unui echilibru între interesul legitim al societății de a sancționa infracțiunile de o gravitate excepțională și imperativul protejării demnității umane, al reintegrării sociale și al dreptului la speranță al persoanelor condamnate.

Cuvinte-cheie: *detențiune pe viață, drepturi fundamentale, condamnare, demnitate umană, tratament inuman și degradant, reabilitare, speranță de eliberare, proporționalitate.*

LIFE IMPRISONMENT BETWEEN THE EXIGENCIES OF CRIMINAL JUSTICE AND THE PRINCIPLE OF HUMANITY

The paper examines the international and European legal framework governing life imprisonment, highlighting the humanistic dimension of this sanction and the fundamental importance of the existence of a genuine prospect of release. It analyses the mechanisms for sentence review, conditions of detention, and the application of the principle of proportionality in the light of international standards on humane treatment. The study provides an integrated assessment of how the case-law of the European Court of Human Rights interprets Article 3 of the Convention, enshrining the prohibition of inhuman or degrading treatment or punishment. In this context, the paper emphasizes the need to strike a fair balance between the legitimate interest of society in punishing crimes of exceptional gravity and the imperative of protecting human dignity, social reintegration, and the right to hope of convicted persons.

Keywords: *life imprisonment, fundamental rights, conviction, human dignity, inhuman and degrading treatment, rehabilitation, hope of release, proportionality.*

Introducere

Detențiunea pe viață, una dintre cele mai severe și totodată controversate sancțiuni penale ale sistemelor moderne, se situează la intersecția dintre necesitatea apărării sociale și respectarea demnității umane. În ultimele decenii, politica și practica penală au cunoscut transformări semnificative, marcate de consolidarea standardelor internaționale privind drepturile persoanelor private de libertate. Deși accentul acestor standarde s-a concentrat, în general, asupra regimului penitenciar în ansamblu, problematica specifică a pedepselor cu detențiunea pe viață a devenit un subiect tot mai prezent în dezbaterea doctrinară și jurisprudențială.

În dreptul internațional penal, detențiunea pe viață constituie una dintre cele mai complexe forme de sancțiune, reflectând tensiunea permanentă dintre justiția represivă și principiul umanismului. În absența pedepsei capitale din sistemul Curții Penale Internaționale (CPI), aceasta este percepută drept singura alternativă legitimă capabilă să exprime condamnarea morală absolută a crimelor care subminează pacea, demnitatea umană și valorile fundamentale ale comunității internaționale.

Standardele internaționale privind drepturile omului, așa cum sunt formulate de principalele organe ale Organizației Națiunilor Unite (ONU) și de instanțele regionale, în special Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), nu contestă legitimitatea pedepsei cu detențiune pe viață în sine, ci doar pe cea a formelor sale fără posibilitatea eliberării condiționate, considerate incompatibile cu principiul demnității umane și cu finalitatea reintegrării sociale a pedepsei.

Deși Convenția Europeană a Drepturilor Omului [12] nu interzice expres detențiunea pe viață, aplicarea acesteia ridică probleme semnificative sub aspectul articolului 3, care interzice tratamentele inumane sau degradante. Jurisprudența CtEDO a conturat în acest sens un standard clar, potrivit căruia orice pedeapsă pe viață trebuie să prevadă o perspectivă reală de eliberare și un mecanism efectiv de revizuire, pentru a evita transformarea acesteia într-o „condamnare biologică” lipsită de speranță.

Analiza dimensiunii umaniste a detențiunii pe viață devine astfel indispensabilă în contextul evoluției dreptului penal și al afirmării principiului proporționalității pedepsei.

Cadrul normativ și conceptual al pedepsei detențiunii pe viață

Termenul „detențiune pe viață” prezintă semnificații variabile în funcție de sistemul juridic al fiecărui stat. „În unele jurisdicții, acesta desemnează privarea de libertate pentru întreaga durată a vieții, fără posibilitatea eliberării condiționate, în timp ce în altele se admite revizuirea pedepsei sau acordarea libertății după executarea unei perioade minime de detenție. De asemenea, există forme de sancțiuni penale care, deși nu poartă denumirea de „detențiune pe viață”, produc efecte echivalente, asigurând menținerea persoanei în detenție până la sfârșitul existenței sale biologice”[19].

În plan internațional, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, prin Recomandarea CM/Rec(2014)3 către statele membre privind gestionarea deținuților condamnați pe viață și a altor deținuți pe termen lung [25], definește deținutul condamnat pe viață ca fiind persoana care execută o pedeapsă privativă de libertate pe întreaga durată a vieții sale, subliniind totodată necesitatea oferirii unei perspective reale de eliberare și de reintegrare socială. Această abordare reflectă tendința actuală a dreptului internațional penal de a reconcilia funcția represivă a pedepsei cu principiul umanismului.

În context național, Codul penal al Republicii Moldova [7] consacră detențiunea pe viață ca formă extremă de pedeapsă privativă de libertate, aplicabilă exclusiv ca pedeapsă principală pentru infracțiunile excepțional de grave săvârșite cu intenție. Articolele 60 alin. (6), 84 alin. (5) și 101 alin. (2) din Codul penal demonstrează că detențiunea pe viață, deși are o funcție predominant represivă, este însoțită de garanții juridice semnificative, precum posibilitatea substituției cu pedeapsa închisorii în anumite condiții și controlul judecătoresc asupra aplicării sale. Aceste prevederi asigură compatibilitatea instituției cu principiile constituționale și cu standardele internaționale privind drepturile omului.

În mod similar, Codul penal al României [8] definește detențiunea pe viață ca privare de libertate pe durată nedeterminată, executată potrivit legislației privind regimul pedepselor, confirmând caracterul său excepțional și represiv. Totuși, în ambele sisteme, executarea pedepsei nu este întotdeauna perpetuă, fiind prevăzute mecanisme de eliberare condiționată sau de revizuire, în spiritul principiului umanismului și al dreptului la speranță.

În doctrină, detențiunea pe viață este descrisă ca o sancțiune care conferă statului prerogativa de a priva o persoană de libertate pentru întreaga durată a vieții sale, dar care, în lumina dreptului internațional al drepturilor omului, trebuie interpretată în cheie umanistă, asigurând posibilitatea reeducării și reintegrării sociale a condamnatului [19, 17]. Această perspectivă se regăsește și în jurisprudența Curții Penale Internaționale, care percepe detențiunea pe viață ca o sancțiune de ultim resort, destinată faptelor de o gravitate excepțională, ce amenință pacea și demnitatea umană. Totodată, aplicarea acestei pedepse este condiționată de respectarea principiului umanismului, ceea ce presupune că, deși scopul represiv este evident, nu este exclusă nici finalitatea reeducativă și de reintegrare socială.

În dreptul penal al Republicii Moldova, detențiunea pe viață urmărește mai multe obiective juridice și sociale și anume, reeducarea și resocializarea condamnatului, protecția societății prin izolarea infractorilor periculoși, prevenția generală și specială, precum și realizarea justiției reparatorii prin aplicarea unei pedepse proporționale gravității faptei. Articolul 61 din Codul penal prevede expres că pedepsele au rolul de reeducare și protecție a societății, consolidând astfel caracterul echilibrat al instituției.

În același sens, articolul 10 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice [18] consacră principiul potrivit căruia tratamentul aplicat deținuților trebuie să vizeze reeducarea și reintegrarea acestora în societate.

Prin prisma ordinii constituționale, articolul 24 din Constituția Republicii Moldova [10] garantează

dreptul fundamental la viață și la integritate fizică și psihică, instituind o protecție absolută împotriva tratamentelor inumane sau degradante. Abolirea pedepsei cu moartea, prevăzută la alineatul (3), exprimă orientarea sistemului penal către protejarea valorii supreme a vieții umane și respectarea demnității persoanei. În consecință, reglementarea și aplicarea detențiunii pe viață trebuie analizate prin prisma aceluiași principiu constituțional, executarea pedepsei nu poate aduce atingere substanței dreptului la viață și demnitate, nici transforma sancțiunea într-o formă de suprimare progresivă a existenței condamnatului.

Evoluții și standarde internaționale

Abolirea pedepsei capitale și substituirea acesteia cu detențiunea pe viață a reprezentat una dintre cele mai importante transformări ale politicilor penale moderne. De exemplu, în Marea Britanie, *Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1965* [16] a dispus abolirea pedepsei capitale pentru infracțiunea de omor, înlocuind-o cu detențiunea pe viață. Potrivit dispozițiilor legii, nicio persoană nu mai poate fi executată pentru omor, iar persoanele condamnate pentru această infracțiune vor fi sancționate cu detențiune pe viață. Totodată, actul normativ a prevăzut transformarea automată a tuturor condamnărilor existente la moarte în pedepse cu detențiune pe viață.

Această reglementare constituie un exemplu reprezentativ de tranziție legislativă de la pedeapsa capitală la detențiunea pe viață, marcând trecerea de la logica represiv absolută la o abordare echilibrată între protecția socială, prevenție și umanism.

Abolirea pedepsei cu moartea în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului a fost realizată în două etape succesive, corespunzătoare celor două protocoale adiționale (Protocolul nr. 6 (1983) [21] și Protocolul nr. 13 (2002)[20]).

Adoptat la Strasbourg la 28 aprilie 1983 și intrat în vigoare la 1 martie 1985, Protocolul nr. 6 a reprezentat primul instrument internațional european care a consacrat abolirea pedepsei capitale. Potrivit articolului 1, pedeapsa cu moartea este abolită, însă articolul 2 a lăsat o excepție expresă că statele puteau menține pedeapsa capitală pentru fapte comise în timp de război sau de pericol iminent de război, cu condiția ca această prevedere să fie inclusă expres în legislația națională.

Astfel, Protocolul nr. 6 a introdus o interdicție parțială, recunoscând totuși posibilitatea aplicării pedepsei capitale în circumstanțe excepționale legate de apărarea națională.

După aproape două decenii, Protocolul nr. 13, adoptat la Vilnius la 3 mai 2002, a extins protecția oferită de Convenție prin abolirea totală a pedepsei cu moartea, atât în timp de pace, cât și în timp de război. Articolul 1 prevede în mod absolut că „pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă sau executat", iar articolele 2 și 3 interzic orice derogare sau rezervă, consolidând caracterul absolut și imperativ al interdicției.

Prin adoptarea Protocolului nr. 13, Consiliul Europei a închis cercul evoluției normative privind dreptul la viață, transformând abolirea pedepsei cu moartea într-o valoare fundamentală a ordinii juridice europene.

Articolul 10 al Pactului Internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966)[18] reflectă orientarea internațională contemporană în materie de detenție, care oferă prioritate reintegrării sociale, protecția drepturilor fundamentale și adaptarea regimului de detenție la caracteristicile individuale ale deținuților, cu scopul reducerii recidivei și facilitării reintegrării sociale.

În Comentariul său general nr. 21 (1992) referitor la articolul 10 al Pactului Internațional cu privire la drepturile civile și politice [9], Comitetul pentru Drepturile Omului subliniază că niciun sistem penitenciar nu trebuie să se limiteze la funcția represivă. Mai degrabă, scopul esențial al detenției trebuie să fie orientat spre reforma și reabilitarea socială a deținutului, punând accent pe reintegrarea sa în societate și pe dezvoltarea responsabilității individuale

Articolul 77 din Statutul Curții Penale Internaționale [29] consacră cadrul juridic al pedepselor aplicabile persoanelor condamnate pentru crimele de genocid, crime împotriva umanității, crime de război și crima de agresiune. Norma reflectă un echilibru între principiul proporționalității pedepsei și gravitatea excepțională a faptelor, permițând Curții să pronunțe fie o pedeapsă privativă de libertate de până la 30 de ani, fie detențiunea pe viață, atunci când circumstanțele personale ale inculpatului și gravitatea extremă a infracțiunii o justifică.

Această formulare consacră un standard dublu de apreciere, obiectiv, prin raportare la natura și gravitatea faptelor, și subiectiv, prin analiza situației individuale a autorului. În acest fel, Curtea evită automatismul sancționator, rezervând detențiunea pe viață doar pentru cele mai atroce crime care afectează valorile fundamentale ale umanității.

Deși Statutul nu prevede expres un mecanism general de revizuire a pedepsei, articolul 110 stabilește posibilitatea reducerii acesteia, inclusiv în cazul detențiunii pe viață, după executarea a cel puțin 25 de ani. Această dispoziție asigură compatibilitatea minimală cu standardele umanitare consacrate de dreptul internațional al drepturilor omului, în special de articolul 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care interzice tratamentele inumane și degradante.

Prin această abordare, Curtea Penală Internațională recunoaște necesitatea unei reacții penale ferme la atrocitățile internaționale, dar păstrează deschisă perspectiva revizuirii umane a pedepsei, asigurând coerența dintre dreptul penal internațional și principiul umanismului.

Reglementări similare pot fi identificate și în statutele altor tribunale internaționale ad-hoc. Astfel, articolul 27 din Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie [30] și articolul 28 din același act prevăd că pedepsele se execută într-un stat desemnat, sub supravegherea Tribunalului, iar grațierea sau comutarea poate fi acordată numai cu aprobarea președintelui Tribunalului, în consultare cu judecătorii, pe baza principiilor generale de drept și a intereselor justiției. Dispoziții identice se regăsesc și în articolele 26–27 din Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda [31], articolele 22–23 din Statutul Curții Speciale pentru Sierra Leone [1], precum și articolele 29–30 din Statutul Tribunalului Special pentru Liban [32], ceea ce demonstrează o practică uniformă la nivelul jurisdicțiilor internaționale privind mecanismele de supraveghere și revizuire a pedepsei.

În spațiul Uniunii Europene, protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor condamnate la detențiune pe viață este consolidată prin Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului Uniunii Europene privind mandatul european de arestare [14]. Articolul 5 alin. (2) instituie garanții esențiale pentru persoanele vizate de pedepse pe viață sau de măsuri de detenție pe termen nedeterminat, permițând statului executant să condiționeze predarea de existența, în legislația statului emitent, a unor mecanisme de revizuire a pedepsei sau de posibilitatea acordării clemenței.

Aceste mecanisme pot fi declanșate fie la cererea condamnatului, fie din oficiu, după o perioadă care nu depășește 20 de ani de detenție, asigurând compatibilitatea cu principiul proporționalității și cu exigențele umanismului. În plus, atunci când persoana urmărită este cetățean sau rezident al statului executant, decizia permite condiționarea predării de garanția că aceasta va fi returnată ulterior pentru executarea pedepsei în propriul stat.

Această reglementare demonstrează preocuparea Uniunii Europene pentru evitarea executării ireductibile a detențiunii pe viață și pentru menținerea unei perspective reale de eliberare. În același timp, ea protejează interesele statului executant, care poate asigura supravegherea și reintegrarea socială a persoanei condamnate, menținând echilibrul între cooperarea judiciară și respectarea drepturilor fundamentale.

Începând cu anul 1976, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a manifestat o preocupare constantă față de tratamentul aplicat persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate pe termen lung, în special la detențiune pe viață.

Un document de referință în acest sens este Rezoluția (76)2, adoptată la 17 februarie 1976 [28], care a marcat un moment de cotitură în orientarea politicilor penale europene către umanizarea regimului de detenție. Rezoluția recomanda statelor membre ca pedepsele de lungă durată să fie impuse doar atunci când sunt strict necesare pentru protejarea ordinii publice și a siguranței colective, promovând, în același timp, măsuri legislative și administrative care să asigure un tratament bazat pe reeducare și reintegrare socială.

Un aspect esențial al rezoluției îl constituie accentul pus pe revizuirea periodică a situației deținuților condamnați pe viață. Comitetul de Miniștri a subliniat că fiecare caz trebuie examinat după o perioadă de 8–14 ani de detenție și ulterior la intervale regulate, pentru a evalua oportunitatea eliberării condiționate. Acest principiu anticipează recunoașterea ulterioară a „dreptului la speranță” consacrat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Adoptată la 24 septembrie 2003, Recomandarea (2003)22 privind eliberarea condiționată (parole)[26] constituie un document fundamental pentru standardizarea practicilor europene privind reintegrarea deținuților, inclusiv a celor condamnați pe viață. Aceasta prevede că eliberarea condiționată trebuie să fie disponibilă pentru toți deținuții, indiferent de durata pedepsei, și că tranziția de la detenție la viața în comunitate trebuie sprijinită prin măsuri de supraveghere și asistență socială.

Expunerea explicativă a recomandării subliniază două rațiuni majore pentru garantarea accesului la eliberarea condiționată: nu toți deținuții condamnați pe viață rămân periculoși pentru societate pe termen lung, ceea ce justifică evaluări individualizate și lipsa unei perspective reale de eliberare generează dificultăți majore de gestionare penitenciară și scade motivația reabilitării.

În completare, Recomandarea (2003)23, adoptată la 9 octombrie 2003, privind gestionarea de către administrațiile penitenciare a deținuților condamnați pe viață și a celor pe termen lung [25], reafirmă principiul conform căruia executarea pedepsei trebuie să combine obiectivele de securitate cu cele de reabilitare. Documentul promovează o viziune umanistă, în care detențiunea pe viață nu trebuie să echivaleze cu excluderea definitivă din societate, ci să mențină dreptul la speranță și la progres individual, în conformitate cu valorile fundamentale consacrate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

O contribuție doctrinară importantă la consolidarea acestor principii o reprezintă raportul întocmit de J. W. Rasmussen (2007) în cadrul Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante (CPT), intitulat „Real Life Sentences" [23]. Raportul subliniază că detenția pe viață fără perspectivă reală de eliberare contravine principiilor demnității umane, propunând ca deciziile privind eliberarea să fie în competența instanțelor judecătorești, pentru a garanta imparțialitatea și controlul judiciar efectiv.

Raportul CPT privind vizita efectuată în Elveția (CPT/Inf (2012)26)) [22] a reluat aceste concluzii, exprimând rezerve față de conceptul de izolare „pe viață" și față de lipsa oricărei posibilități de eliberare condiționată pentru deținuții considerați „netratabili". Comitetul a afirmat explicit că detenția fără speranță de eliberare constituie un tratament inuman, contrar art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, recomandând reexaminarea conceptului de detenție perpetuă în sensul respectării principiului umanismului.

Standarde de umanitate și proporționalitate în aplicarea detențiunii pe viață

Regula nr. 3 din Regulile Nelson Mandela (Regulile minime standard ale Organizației Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților) [27] subliniază caracterul intrinsec restrictiv al detenției, arătând că privarea de libertate afectează profund dreptul la autodeterminare al individului. Prin urmare, gestionarea pedepsei trebuie să evite amplificarea suferinței inerente izolării, impunând statelor obligația pozitivă de a asigura condiții umane de detenție și de a preveni transformarea sancțiunii într-un tratament degradant sau inuman.

Potrivit articolelor 58–66 din aceste reguli, scopul fundamental al pedepsei privative de libertate este protecția societății prin reabilitarea infractorului. Perioada de detenție trebuie să contribuie la formarea capacității persoanei condamnate de a duce o viață conformă legii după eliberare, iar regimul penitenciar trebuie să reducă la minimum diferențele dintre viața din penitenciar și cea din libertate. Acest obiectiv se realizează prin acces la educație, muncă, consiliere psihologică, programe morale și spirituale, precum și prin menținerea respectului de sine și a responsabilității personale a deținutului.

La nivelul Consiliului Europei, Recomandarea CM/Rec(2014)3 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind gestionarea deținuților condamnați pe viață și a celor condamnați la pedepse lungi [24] stabilește o serie de principii fundamentale: individualizarea pedepsei, normalizarea, responsabilizarea personală, progresia și non-segregarea. Aceste principii impun ca viața în detenție să reflecte, pe cât posibil, condițiile din societate, să ofere deținuților oportunități de asumare a responsabilității și să prevină izolarea automată a celor condamnați pe viață.

În ansamblu, atât standardele ONU, cât și cele ale Consiliului Europei promovează o viziune umanistă asupra pedepsei privative de libertate, în care detențiunea nu trebuie să însemne excludere permanentă, ci o etapă de reabilitare socială și morală.

Aceste principii fundamentează, de altfel, interpretarea articolului 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului de către jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Articolul 3 al Convenției Europene

a Drepturilor Omului consacră una dintre valorile cardinale ale unei societăți democratice, interzicerea absolută a torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante. Deși detențiunea pe viață nu este, prin ea însăși, interzisă de Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că o sancțiune ireductibilă, care exclude orice posibilitate de revizuire sau eliberare, este contrară principiului demnității umane.

În jurisprudența sa, Curtea a afirmat că detențiunea pe viață este compatibilă cu articolul 3 doar dacă statul oferă o perspectivă reală de eliberare și un mecanism efectiv de reexaminare a pedepsei. Ulterior, s-a consolidat principiul potrivit căruia dreptul la speranță reprezintă un element esențial al tratamentului uman, iar lipsa acestuia transformă pedeapsa într-o condamnare biologică.

Curtea a subliniat că demnitatea umană nu se epuizează odată cu condamnarea, iar sistemul penitenciar trebuie să permită fiecărui deținut posibilitatea de a demonstra progres personal, reabilitare și potențial de reintegrare. În acest sens, principiul demnității umane devine un filtru interpretativ central, care ghidează evaluarea proporționalității pedepsei, justificarea continuării detenției și oportunitatea revizuirii acesteia.

Astfel, statele au obligația pozitivă de a crea mecanisme juridice și instituționale care să permită revizuirea periodică a detențiunii pe viață, precum și condiții de detenție compatibile cu scopul reabilitării. Lipsa unor astfel de garanții poate conduce la constatarea unei încălcări a articolului 3, întrucât detenția fără speranță de eliberare contravine valorilor fundamentale ale demnității și umanității. Proporționalitatea, în acest context, reprezintă un instrument esențial de protecție împotriva pedepsei excesive. Ea trebuie respectată nu doar la momentul stabilirii sancțiunii, ci și în faza executării acesteia, prin asigurarea accesului la programe educaționale, tratamente medicale adecvate și evaluări periodice ale progresului reabilitării.

În dreptul penal al Republicii Moldova, detențiunea pe viață este consacrată ca pedeapsă principală, rezervată infracțiunilor excepțional de grave. Articolul 71 alin. (2) din Codul penal [7] limitează aplicarea acestei pedepse la cazurile în care gravitatea faptei și pericolul social al infractorului justifică o sancțiune extremă, reflectând principiul proporționalității și al subsidiarității intervenției penale.

Alineatul (3) al aceluiași articol interzice aplicarea detențiunii pe viață minorilor, ceea ce corespunde exigențelor internaționale, inclusiv Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului [11] și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, care impun adaptarea sancțiunilor la vârsta și dezvoltarea psihosocială a persoanei. Această prevedere demonstrează o orientare umanistă a sistemului penal național, în care obiectivul de siguranță publică este echilibrat cu necesitatea reabilitării și reintegrării tinerilor infractori.

De asemenea, articolul 61 din Codul penal prevede că scopurile pedepsei includ nu doar protecția societății, ci și reeducarea și resocializarea condamnatului. În acest sens, sistemul penitenciar are obligația de a asigura condiții adecvate de detenție, acces la educație, muncă, asistență psihologică și medicală, toate menite să favorizeze reintegrarea socială.

Prin urmare, detențiunea pe viață, deși menține o funcție represivă, trebuie interpretată și aplicată în lumina principiului umanismului, care impune echilibrul între exigențele justiției penale și respectul datorat demnității umane. Republica Moldova, ca stat membru al Consiliului Europei, este astfel chemată să armonizeze practicile penitenciare cu standardele europene și internaționale, pentru a garanta că detenția pe viață nu devine o formă de excludere perpetuă, ci un proces compatibil cu dreptul la speranță și reintegrare.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind detențiunea pe viață

Un reper fundamental în interpretarea articolului 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului în materia detențiunii pe viață îl constituie *cauza Kafkaris împotriva Ciprului* (*2008)*[3]. Reclamantul, condamnat în 1989 la închisoare pe viață, a susținut că modificările legislative ulterioare au transformat pedeapsa într-una de facto perpetuă, lipsită de orice perspectivă reală de eliberare, contrar articolelor 3 și 7 din Convenție. Curtea a reiterat că detențiunea pe viață nu este, *per se,* incompatibilă cu articolul 3, însă devine problematică atunci când este ireductibilă, adică nu oferă de jure și de facto nicio posibilitate de eliberare sau revizuire.

În contextul specific al Ciprului, Curtea a constatat că mecanismul de comutare prezidențială era efectiv utilizat în practică, conferind o perspectivă reală de reducere a pedepsei, prin urmare, nu s-a constatat încălcarea

articolului 3 CEDO. Totuși, hotărârea a semnalat nevoia de clarificare a limitelor discreției executive și de instituire a unor garanții procedurale care să prevină arbitrarul și să asigure respectarea demnității umane.

Standardul stabilit în *cauza Kafkaris* a fost consolidat și ridicat în *cauza Vinter și alții împotriva Regatului Unit (2013)*[6], în care Curtea a reafirmat că pedeapsa cu închisoarea pe viață este compatibilă cu articolul 3 doar dacă statul oferă un mecanism clar, previzibil și accesibil de revizuire a detenției, capabil să evalueze progresele reabilitării condamnatului. Lipsa unei asemenea proceduri, coroborată cu limitarea eliberării la cazuri excepționale, precum boala terminală, a fost considerată insuficientă pentru a satisface cerința unei perspective reale de eliberare.

Totodată, Curtea a subliniat că rațiunile fundamentale ale sancțiunii penale, retribuția, descurajarea, protecția societății și reabilitarea, nu sunt imuabile, ci pot evolua în timp. Această constatare reafirmă natura dinamică a executării pedepsei și necesitatea corelării duratei detenției cu scopurile legitime ale acesteia. Astfel, o condamnare lipsită de orice posibilitate de reevaluare neagă ideea fundamentală a reintegrării și impune un tratament cu caracter absolut, în contradicție cu valorile promovate de Convenție.

De remarcat este că această decizie a contribuit la cristalizarea unui standard european emergent, potrivit căruia orice condamnare pe viață trebuie să includă, fie *ex ante,* fie ulterior, o posibilitate clară și previzibilă de reevaluare a pedepsei, în mod ideal în termen de 25 de ani de la data condamnării. În sprijinul acestei concluzii, Curtea a făcut referire și la articolul 110 din Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, care consacră același termen de 25 de ani ca moment de referință pentru reanalizarea detenției în cazul infracțiunilor internaționale grave. În consecință, Curtea a constatat încălcarea articolului 3, subliniind că o pedeapsă ireductibilă neagă esența demnității umane și transformă detenția într-o sancțiune cu caracter absolut.

În *cauza Murray împotriva Țărilor de Jos (2016)*[5], Curtea a reiterat că existența formală a unui mecanism de revizuire nu este suficientă deoarece procedura trebuie să fie efectivă și să ia în considerare tratamentul medical și psihologic, progresul moral și perspectivele reale de reintegrare. Lipsa accesului la programe de reabilitare și absența unei evaluări periodice adaptate nevoilor individuale transformă pedeapsa într-o formă de detenție arbitrară, incompatibilă cu articolul 3.

Evoluția ulterioară a jurisprudenței a nuanțat acest standard. În *cauza Hutchinson împotriva Regatului Unit (Marea Cameră, 2017)*[2], Curtea a recunoscut compatibilitatea sistemului britanic cu articolul 3, după ce autoritățile interne au clarificat, prin practica instanțelor *(R versus McLoughlin, 2014)*[13], că revizuirea pedepsei este efectivă și fundamentată pe criterii penologice obiective. Astfel, Curtea a confirmat că *„whole life orders"* pot fi compatibile cu Convenția dacă există o posibilitate reală și clar reglementată de reevaluare a detenției.

Un pas esențial în consolidarea standardului european a fost făcut prin hotărârea *Marcello Viola (No. 2) împotriva Italiei (2019)*[4], referitoare la regimul juridic al așa-numitului „*ergastolo ostativo"*. Curtea a constatat încălcarea articolului 3, arătând că excluderea automată a deținuților care refuză să colaboreze cu autoritățile de la posibilitatea eliberării condiționate suprimă dreptul la speranță și împiedică evaluarea progreselor reale de reabilitare. În temeiul articolului 46 din Convenție, Curtea a subliniat caracterul structural al problemei și a invitat Italia să adopte reforme legislative. Ca urmare, în 2022, articolul 4-bis din Legea administrației penitenciare a fost modificat, transformând prezumția absolută de periculozitate într-una contestabilă și permițând instanțelor o evaluare individualizată a situației deținutului și a progresului său moral și social.

Într-o tendință convergentă, mai multe state europene, precum Germania, Lituania, Ucraina sau Țările de Jos, au adoptat reforme similare, introducând mecanisme de revizuire periodică după 20-25 de ani de detenție. Aceste ajustări, corelate cu jurisprudența CtEDO și cu standardele ONU și ale Consiliului Europei, confirmă consolidarea unui principiu european al dreptului la speranță, potrivit căruia nicio pedeapsă nu trebuie să priveze definitiv persoana de posibilitatea reabilitării și a reintegrării sociale.

Astfel, jurisprudența CtEDO marchează tranziția de la o toleranță față de discreția statelor către un standard uniform, centrat pe demnitatea umană și dreptul la speranță, consacrând detențiunea pe viață ca o sancțiune juridică, dar niciodată biologică."

Perspective comparative și tendințe globale

În Spania, *Ley Orgánica 1/2015* [15] a introdus instituția *prisión permanente revisable*, o formă de detențiune pe viață revizuibilă, aplicabilă pentru infracțiuni de o gravitate excepțională. Aceasta nu reprezintă o detențiune perpetuă în sens strict, întrucât permite revizuirea cazului condamnatului după o perioadă determinată, oferind posibilitatea eliberării condiționate dacă reintegrarea socială este posibilă.

Într-un amplu studiu comparativ, *“Outlawing Irreducible Life Sentences: Europe on the Brink?”* [33], profesorul V. Z. Smit a demonstrat că majoritatea statelor europene nu impun pedepse pe viață ireductibile. Țări precum Portugalia, Norvegia și Spania nu prevăd deloc această formă de pedeapsă, în timp ce Austria, Belgia, Germania, Polonia, România sau Elveția stabilesc perioade minime după care eliberarea condiționată trebuie analizată.

Aceeași tendință umanistă se regăsește și în alte regiuni ale lumii. În Malaysia, de exemplu, guvernul a abolit în 2023 pedeapsa cu detențiune pe viață naturală, înlocuind-o cu pedepse determinate între 30 și 40 de ani de închisoare. Această reformă reflectă o orientare globală spre reconsiderarea scopului pedepsei, în spiritul respectării demnității umane și al finalității de reabilitare socială.

Concluzii

Detențiunea pe viață rămâne o instituție juridică legitimă, dar limitată de principiile fundamentale ale demnității umane, proporționalității și umanismului penal. Evoluția standardelor internaționale și europene demonstrează tranziția de la o viziune pur punitivă a pedepsei spre una centrată pe dreptul la speranță și finalitatea reabilitării. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului confirmă că o pedeapsă pe viață este compatibilă cu articolul 3 al Convenției doar în măsura în care oferă o perspectivă reală de eliberare și un mecanism efectiv de revizuire.

Prin urmare, în dreptul penal contemporan, detențiunea pe viață nu trebuie să devină o condamnare biologică, ci să reflecte echilibrul dintre nevoia de protecție a societății și imperativul respectării demnității umane, reafirmând faptul că justiția penală autentică nu exclude compasiunea, ci o presupune.

Bibliografie:

1. *Acord privind înființarea unui Tribunal Special pentru Sierra Leone. Freetown*, 16.01.2002. Disponibil: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/icty/legalinstruments.pdf. [Accesat: 27.11.2025].
2. *Cauza Hutchinson c. Regatului Unit (cererea nr. 57592/08), 17.01.2017, Strasbourg.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22a%22:[%22001-170347%22]}. [Accesat: 06.11.2025].
3. *Cauza Kafkaris c. Cipru (cererea nr. 21906/04), 12.02.2008.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85019. [Accesat: 22.05.2025].
4. *Cauza Marcello Viola c. Italiei (No. 2), (cererea nr. 77633/16), 13.06. 2019,* p. 128, 137. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-194051%22]}. [Accesat: 30.12.2025].
5. *Cauza Murray c. Țărilor de Jos (cererea nr. 10511/10), 26.04.2016*. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-162614%22]}. [Accesat: 17.10.2025].
6. *Cauza Vinter și alții c. Regatul Unit (cererile nr. 66069/09, 130/10 și 3896/10), 9.07.2013.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%223896/10%22],%22itemid%22:[%22001-122664%22]}. [Accesat 13.05.2025].
7. Codul penal al Republicii Moldova, publicat în *Monitorul Oficial* Nr. 72-74 art. 195 din 14.04.2009.
8. Codul Penal al României. Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 510 din 24.07.2009.
9. *Comentariul general nr. 21 la articolul 10 (Tratamentul uman al persoanelor private de libertate).* Disponibil: https://www.refworld.org/legal/general/hrc/1992/en/12211. [Accesat: 04.12.2025].
10. Constituția Republicii Moldova, publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldov*a nr. 78, art. 140 din 29.03.2016.
11. *Convenția cu privire la drepturile copilului.* Adoptată la 20.11.1989. Disponibil: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child. [Accesat: 23.10.2025].
12. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*. Roma, 4.11.1950. În vigoare din 3.09.1953. Disponibil: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=005 . [Accesat: 12.09.2025].

13. *Curtea de Apel (Divizia Penală) a Angliei şi Ţării Galilor. Regina versus Ian McLoughlin; Regina versus Lee William Newell,* 18 februarie 2014. Disponibil: https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Judgments/r-v-mcloughlin-and-r-v-newell.pdf. [Accesat: 06.01.2026].
14. *Decizia-cadru 2002/584/JAI privind mandatul european de arestare. Jurnalul Oficial* L 190, 18.07.2002, p. 1–20. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu. [Accesat: 29.10.2025].
15. *Legea Organică nr. 1/2015 din 30.03.2015 privind modificarea Codului penal. BOE nr. 77, 31.03.2015*. Disponibil: https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-3439. [Accesat: 08.09.2025].
16. *Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1965. Capitolul 71, 8.11.1965.* Disponibil: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1965/71. [Accesat: 19.09.2025].
17. Oxford Reference. *Life imprisonment.* Disponibil: https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100105181. [Accesat: 15.10.2025].
18. P*actul Internațional cu privire la drepturile civile și politice*. Disponibil: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights. [Accesat: 18.08.2025].
19. *Penal Reform International. Life Imprisonment Briefing. 2018.* Disponibil: https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2018/04/PRI_Life-Imprisonment-Briefing.pdf?utm_source=chatgpt.com.[Accesat: 28.10.2025].
20. *Protocolul nr. 13 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele. Vilnius, 3.05.2002.*
21. *Protocolul nr. 6 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea. Strasbourg, 28.04.1983.*
22. *Raport CPT privind Elveția, 25.10.2012.* Disponibil: https://rm.coe.int/1680697fb5. [Accesat: 20.09.2025].
23. RASMUSSEN, J. W. *Life Sentences.* Raport CPT, Strasbourg, 2007. Disponibil: https://www.coe.int/en/web/cpt. [Accesat: 05.11.2025].
24. *Recomandarea CM/Rec(2014)3 privind gestionarea deținuților condamnați pe viață și a celor condamnați la pedepse lungi. Adoptată la 19.02.2014*. Disponibil: https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282014%29+3+concerning+dangerous+offenders.pdf/cec8c7c4-9d72-41a7-acf2-ee64d0c960cb. [Accesat: 05.11.2025].
25. *Recomandarea CM/Rec(2003)23 privind gestionarea deținuților cu sentință pe viață și altor deținuți pe termen lung.* Disponibil: https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805dec7a%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}. [Accesat: 02.10.2025].
26. *Recomandarea CM/Rec(2003)22 privind eliberarea condiționată. Adoptată la 24.09.2003*. Disponibil: https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805df03f%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}. [Accesat: 18.12.2025].
27. *Regulile Minime Standard pentru Tratamentul Deținuților (Regulile Nelson Mandela). Adoptate de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 2015.* Disponibil: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pd. [Accesat: 11.09.2025].
28. *Rezoluția (76) 2 privind tratamentul deținuților pe termen lung. Adoptată la 17.02.1976*. Disponibil: https://rm.coe.int/16804f2385. [Accesat: 26.12.2025].
29. *Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale. United Nations Treaty Series,* vol. 2187, p. 3. Disponibil: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18. [Accesat: 25.10.2025].
30. *Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie. Adoptat prin Rezoluția 827 a Consiliului de Securitate, 25.05.1993.* Disponibil: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pd. [Accesat: 17.11.2025].
31. *Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda. Adoptat la 31.01.2010.* Disponibil: https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/legal-library/100131_Statute_en_fr_0.pdf. [Accesat: 22.11.2025].
32. *Statutul Tribunalului Special pentru Liban. Adoptat prin Rezoluția 1757 a Consiliului de Securitate, 30.05.2007.* Disponibil: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/abunal/abunal_ph_e.pdf. [Accesat: 18.12.2025].
33. *Van Zyl Smit, D. Outlawing Irreducible Life Sentences: Europe on the Brink?. Federal Sentencing Reporter,* vol. 23, nr. 1, 2010, p. 39–48. Disponibil: https://doi.org/10.1525/fsr.2010.23.1.39. [Accesat: 06.09.2025].

Date despre autor:
Elena PÎRĂU, doctorandă, Școala științe juridice și științe economice, Universitatea de Stat din Moldova. Consilier în Cabinetul Vicepreședintei Parlamentului Republicii Moldova.
ORCID: 0009-0002-3155-4826
E-mail: elena.pirau@parlament.md

Prezentat: 02.02.2026
Recenzat: 15.02.2026
Acceptat spre publicare: 20.05.2026